

historická REVUE

cena 3,50 €
pre predplatiteľov
cena 2,80 €

ročník XXVII

3 | 2016

Vedecko-populárny časopis o dejinách
www.historickarevue.com

Jozef TISO
Na vrchole moci
a zodpovednosti

**Ferdinand
ĎURČANSKÝ**
Plány medzi snom
a realitou

Alexander MACH
Unikol šibenici

Vojtěch TUKA
Dvakrát pred súdom

**Franz
KARMASIN**
Hitlerova pravá
ruka na Slovensku

**Alois
BRUNNER**
a osud
slovenských
Židov

**Augustín
MORÁVEK**
Muž, čo riadil
arizáciu

**MOCNÍ MUŽI
Slovenského štátu**

FERDINAND ĎURČANSKÝ

Plány medzi snom a realitou

autor | ANTON HRUBOŇ

Odhodenie busty Ferdinanda Ďurčanského v roku 2011 v Rajci rozprúdilo horúčkovitú diskusiu. Aréna pohľadov na akosi znenazdajky načatú osobnosť slovenského štátu, zatienenú tradične „väčšími rybami“, priniesla rozumné, argumentmi podložené hodnotenia, no i veľa ideologického balastu. Komu vlastne zastupiteľstvo v mestečku na severozápade Slovenska vzdalo hold?

Politická dráha Ferdinanda Ďurčanského môže vyzerat na prvý pohľad nenápadne, skoro až banálne. V ministerských funkciách strávil iba necelé dva roky, zvyšok času na Slovensku pôsobil viac-menej trochú v úzadí.

V očiach verejnosti, ktorá sympatizovala s režimom Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, sa stal symbolom, podobne ako Jozef Tiso. Zatiaľ čo Tiso reprezentoval a reprezentuje pomyselného „mučenika“, Ďurčanský, napäk, vytrvalého bojovníka, ktorý po

ČLENOVIA AUTONÓMNEJ VLÁDY, ZLAVA: MILOŠ VANČO, MATÚS ČERNAK, JOZEF TISO, FERDINAND ĎURČANSKÝ, KAROL SIDOR A PAVOL TEPLANSKY

▲ FERDINAND ĎURČANSKÝ
(1906 – 1974), V ROKOCH 1939 – 1940
MINISTER ZAHRANICIA A MINISTER VNÚTRA
SLOVENSKÉJ REPUBLIKY

vojne svojou činorodou aktivitou z exilu rozdúchaval plameň nádeje na obnovenie samostatnosti v temer vyhľadnutej pahrebe. Temer 40 rokov bol zápas za túto ideu pre neho účelom samým osebe. Nehľadiac na geopolitickú situáciu v Európe a vo svete, nehľadiac na realnosť či utopizmus sna o nezávislosti Slovenska alebo na možné obete na ľudských životoch, ktoré by aktivity, smerujúce k tomuto cieľu, mohli spôsobiť.

Počiatky angažovanosti

V medzivojnovom období Ďurčanský patril k rozrastajúcej sa skupine mladých autonomistov s ukončeným vysším vzdelaním už v Československej republike. Mladý Fero, ako ho priatelia familiárne nazývali, vyrastal v etnickej slovenskej regióne. Popri rodnej reči sa naučil hovoriť po maďarsky, nemecky, francúzsky, neskôr si osvojil aj ďalšie svetové jazyky. Jazykový talent mu v jeho vzdelaní a bu-

mocní muži Slovenského štátu

dúcej kariére veľmi pomohol. Po ukončení gymnázia v Nitre v roku 1925 študoval v Paríži i v holandskom Haagu a na Univerzite Komenského v Bratislave, kde v roku 1930 získal doktorát z práva.

Národnovecký svetonázor, všetepovaný v rodinnom prostredí, neprekávavivo priviedol Ferdinanda Ďurčanského k HSĽS (Hlinkova slovenská ľudová strana). Začiatky jeho výraznejšieho stránického angažovania sa spájajú s vydávaním časopisu *Nástup*. Spoločensko-politicá revue, ktorú vydával v spolupráci so starším bratom Jánom, bola zvučným ampliónom autonomistického hnutia. Kritizovala pražský centralizmus a svojimi článkami básnila o obraze nového, „slovenského“ Slovenska. Hlavne v druhej polovici 30. rokov články dostávali čoraz silnejší protičeský, protižidovský a protikomunistický podtón, čo súviselo s radikalizovaním sa HSĽS i samotného Ďurčanského. Pre vládne kruhy bol Nástup trňom v oku. Pre vlády okolitých krajín, ktoré si nárokovali na čes-

koslovenské územie, však predstavoval účinný propagandistický nástroj v procese vnútormej dezintegrácie ČSR. Aj vďaka tomu Nástup dostal štedrý „finančný pozdrav“ zo susedného Poľska a údajne i od Henleinovho Sudetonemeckého vlasteneckého frontu, dotovaného z nacistických peňazí. Už pri spolufinancovaní nákladnej tlače

dlhodobejšie. Ferdinand Ďurčanský, v tom čase ako jeden z prvých, vytvoril plán, ako by Slovensko mohlo získať čo najväčšiu suverenitu v rámci ČSR. Išlo o dosť revolučný návrh, ktorý ľudaci v pôvodnej verzií nepredložili do parlamentu na prerokovanie. ČSR podľa neho mala byť premenená na voľnú federáciu, pričom

Ďurčanskému v zásade nezáležalo na tom, s kým sa spojí, ale či takáto spolupráca pomôže dosiahnuť žiadany výsledok.

zo zahraničia sa prejavila charakteristická črta, typická pre Ďurčanského politické aktivity v ktoromkoľvek obdobi – politický machiavelizmus. Ďurčanskému v zásade nezáležalo na tom, s kým sa spojí, ale či takáto spolupráca pomôže dosiahnuť žiadany výsledok.

V polovici 30. rokov boli úvahy o úplne nezávislosti Slovensku sestrené a politicky neuskutočniteľné. Diskusie okolo vytvorenia akéhosi štátu v štáte sa však v autonomistickom hnutí viedli

jednotlivé časti republiky by nedostali iba plnú autonómiu, ale i právo podpisovať medzinárodné zmluvy, či vytvárať obchodné vzťahy so zahraničím. Takéto požiadavky vysoko prevyšovali umiernenejšie body Pittsburgskej dohody, tradičného autonomistického programu, ktorý požehnal a presadzoval Andrej Hlinka, a mierili značne nad ich rámec. Tak, ako boli formulované, v podstate takmer premiéri Slovensko na subjekt medzinárodného práva.

FERDINAND ĎURČANSKÝ
(V GARDISTICKÉJ UNIFORME)
NA VEREJNEJ MANIFESTÁCII
SPOLU S ĎALŠÍMI ČLENMI VLÁDY

Ferdinand Ďurčanský

PRVÝ MAĎARSKÝ VYSLANEC NA SLOVENSKU GYÖRGY SZABÓ
SZENTMIKLÓSI NA NÁVŠTEVE U MINISTRA ZAHRANIČNÝCH VECÍ
FERDINANDA ĎURČANSKÉHO

Mladý, nesporné erudovaný právnik si vďaka svojim odborným znalostiam, novinárskemu kumštu, medzinárodnému rozhladu a širokým laktom nebojácnne klesnil cestu na vrchol straničnej hierarchie. Na piešťanskom zjazde v septembri 1936 vtedy 29-ročný Ďurčanský s Alexandrom Machom naštýlizoval a presadil radikálne znenie rezolúcie, ktorou sa HSLS formálne prihlásila k myšlienke federalizácie ČSR a do zástupu národov, odmietajúcich „spoluprácu s medzinárodnými reprezentantmi materialistickej ideológie a židoboľševickej anarchie“. Kto vie, či si rázny, ale inak pomerne staromodný Hlinka uvedomoval možný dopad takejto formulácie, ktorá preberala terminy z nacistickej slovej zásoby.

ĎURČANSKÉHO KARIÉRNY VZOSTUP

HSLS pod vplyvom mladých revolucionárskych autonomistov menila svoju tvár. V roku 1938 ľudáci predložili Národnému zhromaždeniu tretí a posledný návrh zákona o autonómii, ktorý bol do značnej miery identický s nepredloženým návrhom spred štyroch rokov. Autorsky za ním stáli Ferdinand Ďurčanský, Aladár Kocíš a Martin Sokol. HSLS si predloženie zákona nemohla lepšie načasovať.

V druhej polovici roka 1938 sa Československo v dôsledku tlaku nacistického Nemecka, ale tiež revisionistických požiadaviek Maďarska a Poľska dostávalo do úzkych. Otázka prijatia návrhu, skoncipovaného Ďurčanským, už neznamenala len toľko, či spoločný štát dostane novú podobu. V stávke bolo jeho holé bytie či nebytie.

Dňa 6. októbra 1938 v Žiline predstaviteľia HSLS s ultimativne vyžiadaným súhlasom slovenských politických strán vyhlásili autonómiu Slovenska (sociálnych demokratov a komunistov k rozhovorom neprizvali). Pre Ferdinanda Ďurčanského táto udalosť zna-

Pre Nemecko Ďurčanský predstavoval spoľahlivú osobu pronemeckej línie, ktorá svojimi aktivitami môže dopomôcť k vyvolaniu otvorennej česko-slovenskej krízy a konečnému rozbitiu ČSR zdanivo bez vplyvov zvonka.

menala významný prelom. Nielenže sa s jeho aktívnym príčinením podarilo dotiahnuť do konca dvadsaťročné snaženie ľudákov, ale hned deň nato vznikla prvá autonómna vláda, v ktorej sa mu ušiel post ministra spravodlivosti, sociálnej starostlivosti a verejného zdravotníctva. V kabinetoch autonómneho Slovenska vydržal te-

mer až do rozpadu ČSR, aj keď nie v rovnakom rezorte (od 1. decembra 1938 mu zverili ministerstvo železníc, pôšt, telegrafov a verejných prác a od 20. januára 1939 zastával post ministra dopravy, pôšt a telegrafov v tretej vláde). V poslednej, štvrtnej autonómnej vláde pod predsedníctvom Karola Sidora (11. – 14. marca 1939) pre Ďurčanského nezostalo miesto. Jeho detronizácia z ministerskej stoličky mala vcelku pochopiteľné príčiny.

V Ďurčanského očiach, ako sme spomenuli, Československo nebolo útvarom, ktorý pre Slovákov stelesňoval vyvrcholenie ich národnomancipačného procesu. Považoval ho za prechodnú nutnosť na ceste k úplnej suverenite. Už počas žilinských rokovania videl vhodnú príležitosť dať českým krajinám zbohom, no okrem Macha nika vo vedení HSLS takéto rázne riešenie nepodporoval pre obavy z otázanej udržateľnosti fungovania samostatného štátu. Ďurčanského lojalitu k ČSR neposilnilo ani zverené ministerské kreslo v autonómnej vláde.

KONTAKTY S TREŤOU RÍŠOU

Z pohľadu Prahy to musela byť vskutku obskúrna situácia. Štátna kasa platila ministra, ktorý si existenciu štátu neprial a želal si jeho skorú likvidáciu. Od prelomu rokov 1938/1939 sa Ďurčanský plne zapojil do kampane „Autonómia nestačí!“, vedenej Alexandrom Machom a Vojtechom Tukom. Počas „horúcej“ jesene 1938 absolvoval rozhovory s Hermannom Göringom a Joachimom von Ribbentropom, v danej dobe primárne so zámerom nakloniť si rišských činitelov na slovenskú stranu vo veci ma-

darských územných požiadaviek. Reč však padla aj na eventuálny česko-slovenský rozchod a z toho plynúce hospodárske dôsledky pre strednú Európu. Ďurčanský pochopil, kto preberá hlavné slovo v stredoeurópskom priestore.

Spočiatku vzťah Nemecko – Ďurčanský fungoval k obojstrannej spo-

▲ Aj verejné manifestácie mali potvrdzovať zahraničnú orientáciu štátu na hlavné nacistické a fašistické mocnosti

kojnosti. Pre Ďurčanského Nemecko bolo garantom budúcej existencie samostatného Slovenska. Pre Nemecko zasa Ďurčanský predstavoval spoľahlivú osobu pronemeckej línie, ktorá svojimi aktivitami môže dopomôcť k vyvolaniu otvorenej česko-slovenskej krízy a konečnému rozbitiu ČSR zdanlivo bez vplyvov zvonka. Prezident Emil Hácha vedel, že Ďurčanský je nemeckým komplícom. Jeho činnosť v Háchových očiach zvyšovala nedôveryhodnosť Tisovej autonómnej vlády, ktorú 9. marca 1939 odvolal.

V priebehu tzv. Homolovho puču odvolaný minister vzal nohy na plecia a utiekol do Viedne. Z miestneho rozhlasu vyzýval na okamžité vyhlásenie slovenskej samostatnosti a podnikol pre to aj kvázi-

lomatické kroky. Vychádzal z presvedčenia, že posledná Tisova vláda bola odvolaná protiústavne, a preto sa obrátil na nacistov so žiadostou o bezodkladné uznanie slovenskej nezávislosti a garantovanie hraníc. Je zarážajúce, že takýto čin vykonal ako právnik z povolania. Aj keby Emil Hácha odvolal Tisov kabinet protiústavne, minister dopravy, pošt a telegrafov nemal žiadnu zákonnú právomoc žiadať cudziu mocnosť o pomoc pri

PODPLÍ MEDZIŠTÁTNEJ
ZMLUVY S TALIANSKOM

likvidácii štátu, ktorého bol občanom (z pohľadu práva je možné klasifikovať takéto konanie ako vlastizradu).

DRUHÝKRÁT MINISTRÖM

Vo Viedni Ďurčanský napokon pobudol len pári dní. Dňa 14. marca 1939 Česko-Slovensko v dôsledku známych udalostí zaniklo. Pre Ďurčanského vznik Slovenského štátu znamenal posun o stupienok vyššie. Hned v prvej vláde sa stal ministrom zahraničných vecí a onedlho nato, keďže Karol Sidor odmietol prijať ministerskú funkciu, zobrajal aj rezort vnútra. Prevzatie týchto dvoch ministerstiev urobilo z Ďurčanského jedného z najmocnejších mužov v čerstvo narodenom štáte. Určite pritom nespúštal z mysle fakt, že s funkciami nie sú spojené len z nich vyplývajúce výhody, ale aj obrovská politická zodpovednosť.

Ferdinand Ďurčanský bol erudovaný teoretik v oblasti práva a medzinárodných vzťahov, no diplomatickú obozretenosť nenasal s materinským mliekom a ani počas jeho ka-

PRIJATIE GUIDA RONCALLIHO, TALIANSKEHO VYSLANCA
V BRATISLAVE, NA AUDIENCIU U PREZIDENTA JOZÉFA TISA

riéry v období ČSR jej veľmi neprišiel na chut. To neznamená, že počas medzinárodných rokovaní by sa správal neohrabane a v rámci diplomatickej etikety by Slovenskému štátu, ktorý reprezentoval, akýmkolvek spôsobom robil hanbu. Túto rolu zvládal veľmi slušne. Problém však spočíval v ne-správnom odhadnutí koncepcie smerovania slovenskej zahraničnej politiky, čím si pripravil politickú samovraždu.

Ďurčanský sa domnieval, že slovenský štát bude politicky, vojensky a hospodársky upnutý na Nemecko, ale Berlín mu v nijakom ohľade nebude surovo diktovať. To sa ukázalo ako kardinálne podcenenie Riše, ktorá postavenie Slovenska chápala úplne odlišne. Pre rišskych činitelov slovenský štát ani Ďurčanský neboli serióznymi partnermi. Povýsenecký postoj Nemcka neskôr na vlastnej koži pocitili vlády všetkých štátov či ich napodenien, ktoré vznikli z geostrategických potrieb Berlina (výchystické Francúzsko, Nezávislý chorvátsky štát, oblastné národné vlády v Pobaltí na území rišskych komisiariátov). Na rovinu povedané, v zásadných otázkach pre Nemcov nepripadal do úvahy ani len dialóg o dialógu.

NEMECKÉ KLEPNUTIE PO PRSTOCH

Snahy ministra zahraničných vecí o hľadanie volnejšieho manévrovacieho priestoru pre relativne nezávislú zahraničnú politiku Slovenskej repub-

liky nemohli skončiť inak ako pohromou. Ďurčanský túžil otvárať Slovensko pre spoluprácu s kýmkolvek. Príčin, prečo jeho plán neutrálneho „druhého Švajčiarska“ stroskotal, je via-cero. Nemcom sa nepozdávalo Ďurčanského lavirovanie už krátko po 14. marci 1939. Nielen otáľanie s oficiálnym požiadanim o nemeckú ochranu po vyhlásení samostatnosti, ale hlavne neustále slovné prešmyčky s termínnou ochranou a garanciou nemeckých činitelov doslova vytáčali. Ďurčanský pred svetom nechcel nadvodiť dojem, akoby Slovensko bolo v podobnom alebo rovnakom postavení voči Nemecku ako Protektorát Čechy a Morava. Preto neustále, dokonca aj v prejavoch a tlači, až pre-

hnane zdôrazňoval nedorozumenia, ktoré vyplynuli z právneho ukotvenia pojmu ochrana v tzv. ochrannej zmluve (Schutzvertrag) medzi slovenským štátom a Nemeckou ríšou.

Ďalšie problémy si privodil personálnou politikou na pôde jednotlivých diplomatických zastupiteľstiev. Po vzniku štátu Ďurčanský nemal veľmi na výber. Ministerstvo zahraničných vecí sa s ponukou práce na slovenských vyslanectvách muselo obrátiť aj na osoby, ktoré donedávna slúžili v diplomatických zboroch ČSR. Ako sa onedlho ukázalo, niektoré z nich nedokázali patríne pochopí subordinačný vzťah voči Nemecku. Svoje posty vykonávali spôsobom, aký sa riškym zastupiteľským úradom nepozdával, nehovo-

riac o výčitkách smerom k ich politickej nevyhranenosťi (to sa týkalo hlavne kariérnych diplomatov). K spomenutým výhradám sa postupne pridávali nové osopenia problémového ministra – permanentné rozčerovanie slovensko-maďarského vzťahu namesto konštruktívnej spolupráce na „No-vej Európe“, obchádzanie klauzúl ochrannej zmluvy, odmietnutie vydáť súhlas na dodanie kontingentu slovenských robotníkov do Riše či až nadmerne goliášske vystupovanie slovenského ministra zahraničných vecí. Nemcom sa nezavdačil ani „vraj tolerant-nou“ protižidovskou politikou (počas Ďurčanského šéfovania rezortu vnútora pritom boli prijaté prvé protižidov-ské opatrenia i právne nariadenia).

ČLENOVIA DIPLOMATICKÉHO ZBORU
V BRATISLAVE V ROKU 1939

mocní muži Slovenského štátu

ADOLF HITLER A JOACHIM VON RIBBENTROP VÍTAJU SLOVENSKÚ VLÁDNU DELEGÁCIU NA ŽELEZNÍČNEJ STANICI V SALZBURGU

Podstatnú rolu v Ďurčanského diskreditácii pred Hitlerom zohrala nemecká bezpečnostná služba (Sicherheitsdienst). Sledovala každý jeho krok a zbierala na neho kompromitujúci materiál, ktorý sa nabaľoval ako snehová guľa. Pohár nemeckej trpežlivosti pretiekol po tom, ako sa Ďurčanský pokúšal rokovať s Britmi o znovuotvoreni britského zastupiteľstva v Bratislave, zatvoreného po septembri 1939. Zem na svoj vykopaný politický hrob si prihodil najmä listom z 29. marca 1940, v ktorom ubezpečoval Londýn, že Slovensko napriek spojeneckej zmluve s Nemeckom treba chápať ako úplne neutrálnu krajinu, a to do všetkých dôsledkov. Na neštastie pre Ďurčanského však nótá neskončila v rukách adresáta. Cez talianske ministerstvo zahraničných vecí, ktoré v čase vojny malo zabezpečovať záujmy Slovenska u západných európskych mocností (Talianosko s nimi ešte nebolo vo vojnovej stave), poputovala priamo do Berlína.

Nemecká reakcia bola rázna. Pár týždňov po vyriešení frontovej situácie na západe Európy si Hitler pozval vládnych predstaviteľov Slovenskej republiky do Salzburgu na tradičný „koberček“. Führer nanútil Tisovi vymenie Ďurčanského za Vojtechu Tuku (zahraničie) a Alexandra Macha (vnútro), pričom Nemci sa ani neu-

cou pripomienkou, že Riša sa s nikým nemazná. O pozadí salzburskej facky sa pred verejnosťou, samozrejme, mlčalo. Preskupenie súl v ľudáckom establishmente však bolo každému zjavné. Čistky sa uskutočnili aj na nižších úrovniach – v orgánoch štátnej správy, organizáciách HSĽS i HG. Ten, kto bol považovaný za nepriateľa ná-

Ďurčanský sa domnieval, že Slovenský štát bude politicky, vojensky a hospodársky upnutý na Nemecko, ale Berlín mu nebude v nijakom ohľade surovo diktovať. To sa ukázalo ako kardinálne podcenenie Riše.

núvali pozvať „hrievnika“ na oficiálnu časť programu. Na ortiel musel počkať v hotelovej izbe.

Bol to smutný koniec nevydaréneho pokusu o ako-tak samostatnú zahraničnú politiku Slovenskej republiky. Ďurčanský dostal príučku, ktorá pre podobné náture bola dostačujú-

rodnosocialistického smerovania Slovenska, musel odísť. Pravdu o slovenskej suverenite v úplnej nahote demaskoval slovenský vyslanec pri Svätej stolici Karol Sidor, keď si k výmenie na ministerstvách poznamenal do denníka: „Niet inej zmeny, ale táto stačí, aby si všetci doma uvedomili,

FERDINAND ĎURČANSKÝ PO TOM, ČO BOL V DÔSLEDKU ROKOVANÍ V SALZBURGU ODVOLANY, ODOVZDÁVA SVOJE DVE FUNKCIE ALEXANDROVI MACHOVI (MINISTERSTVO VNÚTRA) A VOJTECHOVI TUKOVÍ (MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECI)

kto je vlastne rozhodujúcim činiteľom v slovenskom štáte. Ani preident, ani snem, ale Adolf Hitler."

KRÁTKOZRÁKÉ PLÁNY A POVOJNOVÝ EXIL

Salzburg odstrčil Ďurčanského do kúta, no neodkopol ho do autu. V občianskom živote voči nemu neboli vyvodené žiadne konzekvencie, a tak mohol slobodne pôsobiť v akademickom sektore ako pedagóg svojej alma mater. Okrem prednáškovej činnosti sa venoval publikovaniu. V roku 1943 vyšla jeho známa kniha *Pohľad na slovenskú politickú minulosť*. Neškôr čoraz častejšie publikoval v novinách, kde sa stal hlavným tribúnom zdôvodňovania právej legitímnosti slovenského štátu a nelegitímnosti ČSR. Ďurčanského články v periodikách sa objavovali vo zvýšenej mierre hlavne na konci vojny, čo súviselo s dôvodnými obavami o osud štátu.

Ďurčanský neboli hlupák a uvedomoval si dôležitú vec – štát s nulovou historickou tradíciou, skomprimovaný úzkou kolaboráciou s nacistickým Nemeckom, má pri predpokladanej nemeckej porážke a opäťovnej revízii hraníc minimálnu šancu na prežitie. Z toho dôvodu sa húževnatko usiloval hľadať alternatívne

formy záchrany slovenskej štátnosti pre obdobie po vojne. Spoliehal sa najmä na scenár, že vojna zmení charakter, pretože západní Spojenci nedopustia nadmerný vplyv Sovietskeho zväzu v Európe, Nemecko vojensky nepokoria, ale podpišu s ním separatný mier a následne spoločne obráťia kanóny proti bolševickému impériu. Ďurčanský kalkuloval, že ak Nemecko nekapituluje, v strednej Európe si ponechá určitý vplyv a na základe ochrannej zmluvy, podpisanej s plat-

ODHALENIE BUSTY FERDINANDA ĎURČANSKÉHO NA NAMESTÍ SNP V RAJCI (V ROKU 2011) VYVOLALO POBŪRENIE VEREJNOSTI. AKTIVISTI PRETO CHCELI DEMASKovať GLORIOU TEJTO POSTAVY AJ S POMOCOU TOALETNÉHO PAPIERA.

nosťou na 25 rokov, zaručí Slovenskej republike nezávislosť. Zrejme preto nechcel rozhnevať Berlin a ešte aj počas zjazdu mladoludáckej generácie v januári 1945 v Piešťanoch urputne držal pronemeckú liniu.

Ďurčanského kreatívne mozgové závity však isté veci nedomysleli. V prvom rade, na konci vojny neboli ústavným činiteľom, aby na diplomatickom poli mohol čokolvek vykonať, a keby aj, v očiach protihitlerovskej koalície nemal žiadnu legitimitu, na kolko všetky jej krajiny medzičasom uznali Benešovu exilovú vládu ako reprezentantku právne jestvujúcej ČSR. V druhom rade, hypotetický plán udržania samostatnosti počítal s príliš mnogými „keby“. Keď sa ukázalo, že vojna nedopadne kompromisom, ale drívou porážkou Nemecka, pozmenil svoju koncepciu – za slovenskú samostatnosť bude bojať z exilu a štát bude obnovený po páde komunistického panstva v strednej a juhovýchodnej Európe. Predpokladom pre tento vývoj mala byť 3. svetová vojna medzi Západom a Východom. Opäť, keby aj takáto konfrontácia vypukla: Čo by viedlo západné demokratické mocnosti k tomu, aby rozkrájali Československo a dovolili vzniknúť neosvedčenej „mačke vo vreci“, v ktorej mali dostať podiel na moci bývali Hitlerovi spojenci? Tento aspekt Ďurčanský ľahkovo zanedbal.

Ďurčanského logika bola racionálna a iracionálna zároveň. Základný predpoklad pre obnovu slovenského štátu pochopil – musí dôjsť k radikálnej zmene systému, nastoleného v Európe po roku 1945. Reálnosť jeho koncepcie sa však až neúmerne spoliehala na konkrétny vývoj, ktorý nedokázal regulovať a nakoniec ho ani prognosticky neodhadol. Každopádne v exile, kam sa uchýlil v posledných mesiacoch vojny, pre svoju myšlienku dokázal strhnúť nemály zástup slovenských politických emigrantov. Už počas pobytu v Ríme, prvej exilovej destinácii, v decembri 1945 založil Slovenský akčný výbor (SAV). Mal pôsobiť diplomaticky a prostredníctvom intervencii a rôznych nót nakláňať Západ pre ideu slovenskej nezávislosti. Súbežne s tvárou uhladeného diplomata v obleku a kravate Ďurčanský odkrýval tvár fanatika. Slovákov zo zahraničia nabádal, aby teroristickými akciami destabilizovali vnútorný poria-

mocní muži Slovenského štátu

dok v ČSR a organizovali odpor proti „českej okupácii“ Slovenska. Dočas-ných spojencov našiel v ilegálnych skupinách slovenských národníkov, zregrutovaných prevažne z bývalých členov Hlinkovej mládeže na území Spojencami obsadeného Nemecka, ktorých využíval na kuriérsky styk medzi zahraničím a Slovenskom.

Týmto dobrodružnými výletmi však dosiahol presný opak. Keď bezpečnostné štruktúry, preniknuté nominantmi komunistickej strany, odhalili spravodajské kontakty medzi kuriérmi protikomunistických exilových organizácií a politikmi Demokratickej strany, urobili z toho aféru, ktorá viedla k diskreditácii DS. Jej následok je dostačne známy – umelo vyvolaná vládna kríza a nástup komunistov k moci vo februári 1948. Riešenie slovenskej otázky sa i zásluhou spájania najsilnejšej slovenskej politickej strany so separatizmom neposunulo pozitívnym smerom, ba opačne – posilnila sa vnútorná integrita ČSR.

Československé úrady prahlali po Ďurčanského vydani späť do republiky. Po tom, ako ho Národný súd v Bra-

tislave v neprítomnosti odsúdil na trest smrti, sa pobyt v Taliansku stal veľmi nebezpečný. Aby sa vyhol možnému únosu, odcestoval do Ameriky, kde slovenski emigranti vyvijali najživšiu činnosť. Tam však kosa narazila na ka-meň. Politika bývalého ministra zahraničných vecí bola v rozpore s koncep-

Po neúspešnej misii za Atlantikom sa v roku 1952 vrátil do Európy. Už pod novou hliáčkou Slovenského oslobo-dzovacieho výboru pokračoval v politických aktivitách, pričom sa snažil získať si priazeň Západu na úkor SNRvZ. Veril, že Nemecká spolková republika, kam sa prestahoval, po páde ko-

Führer v Salzburgu nanutil Tisovi vymenenie Ďurčanského za Vojtecha Tuku (zahraničie) a Alexandra Macha (vnútro), pričom Nemci sa ani neunúvali pozvať „hriesnika“ na oficiálnu časť programu.

ciou druhej významnej exilovej orga-nizácie – Slovenskej národnej rady v zahraničí na čele s Karolom Sidrom. Neústupčívý radikál Ďurčanský za „veľkou mládkou“ nedokázal získať dostatočný počet priaznivcov ani fi-nančnú podporu pre projekt nezá-vislého Slovenska (SNRvZ presadzo-vala myšlienku suverénneho Slovenska, včleneného do širšej stredoeurópskej federácie, o čom Ďurčanský nechcel počuť).

munistického režimu v ČSR prevezme garanciu nad reformou stredoeurópskeho usporiadania a bude blahosklon-ná k jeho plánom obnovenia sloven-ského štátu. Emigrantov, ktorí sa sta-vali do pózy „hovorcu národa“ ako on, však boli stovky. Zahraničný úrad v Bonne pristupoval k návrhom na plastickú chirurgiu strednej Európy zdržanivo. Ferdinand Ďurčanský sa obnovenia slo-venskej samostatnosti nedožil. Zomrel 15. marca 1974 v Mnichove.

inzercia

Manažérka, ktorá predbehla dobu. V kúpeľoch nechala peniaze aj srdce.

Mala majetky, moc a rešpekt. Zažila však aj zradu a tvrdý pád. Tur-bulentný život grófsky Ifigénie D'Harcourt je príbehom ženy, ktorá predbehla svoju dobu, a hoci ju v súkromnom živote sprevádzala jed-

na tragédia za druhou, v pracovnom obstála ako top manažérka na výbor-nú.

Od Ifigénie, štvrtnej dcéry narodenej do bohatej bankárskej rodiny gréckeho pô-vodu, sa očakávalo, že bude plniť rolu re-prezentatívnej manželky vojvodu de Ca-stries, ktorého jej, v súlade s dobovými zvykmi, vybral otec. Dohodnutý zväzok sa od začiatku niesol v znamení tolero-vanej nevery, hazardu a pochybných finančných machinácií. Rodinu zhýralý vojvoda pripravil takmer o všetko imanie a Ifigénii o možnosť mať deti – bolo verejným tajomstvom, že práve manžel ju nakazil pohlavnou chorobou, na ktorú neskôr sám skonal. Dosť na to, aby

dvadsaťváročná vdova precitla z naivi-ty nalinkovaného života privilegovanej dámy. Z tejto sociálnej „škatuľky“ sa úspešne vymaniela, keď pred nôbl večier-kami dala prednosť plneniu ambicioz-neho obchodníckeho sna – vybudovaniu kúpeľov európskej kvality.

Ako právoplatná dedička Kúpeľov Tren-čianske Teplice odmietala pasívne stáť v úzadí a osobne iniciovala kroky smeru-júce k modernizácii v tom čase priemer-neho kúpeľného zariadenia zaostáva-júceho za svetovými trendmi. Presadila vydláždenie ulíc, nechala zaviesť elek-trické osvetlenie, vybudovať vodovod a dokončiť elektrifikovanú trať na trase kúpeľov a prílahlej obce. Pod jej vedením dostali Kúpele Trenčianske Teplice dôs-tojnú architektonickú pečat, aká nemala v širokom okolí obdobu.

Kúpeľný kultúrno-spoločenský rozmach korunovala v roku 1888 výstavbou uni-kátneho Hammamu, či založením mul-tifunkčného centra Kursalon o štyri roky neskôr. Sestavaná Ifigénia ho prvýkrát

videla ako plastický model na parižskej výstave a už pri pohľade na miniatúru jej bolo jasné, že tento skvost raz musí stáť v Tepliciach. Stalo ju to cestu do Afri-ky a zdlhavé vyjednávanie s egyptským miestokrálom, no povolenie na výstavbu napokon získala a Hammam dodnes neprestáva návštěvníkov fascinovať pre-cíznosťou vyhotovenia.

Ifigénia sa druhýkrát vydala, ale po-kojný život jej nebolo dopriaty. Dostihli ju dĺžoby po prvom manželovi a keď jej v roku 1909 peštianska banka vypove-dala úver, z niekdajšej veľkostatkárky ostala skrachovaná žena. Nič to však nemení na fakte, že jej v dejinách patrí miesto ctižiadostivej podnikateľky, ktorá sa nezastavila pred žiadnou prekážkou a dosiahla svoje – z ospalého mestiečka spravila prekvitajúce turistické stredisko a pýchu slovenského kúpeľníctva.